

ŽIVA KULTURNA DEDIŠČINA SLOVENIJE

Ciljanje pirhov v Mirnu

Ime: Ciljanje pirhov v Mirnu

Zvrst: Šega in navada

Podzvrst: Letna šega

Predmetna oznaka: Velikonočni pirhi, igre

Lokacija: Miren, občina Miren - Kostanjevica

Nosilec izročila, znanja ali dejavnosti: Odbor za tradicionalno ciljanje pirhov. Stična oseba Stanko Faganeli,

Geokode lokacije (GPS): Prizorišče tekmovanja N 45° 53' 11,45", E 13° 36' 6,69"

Prostor dediščine: Nogometno igrišče, *na kempotu*

Pristojnosti: Etnologija

Povezave z ustanovami: Goriški muzej (<http://www.goriskimuzej.si/uvod.html>)

Povezave z registri:

Avtorica prijave: mag. Vesna Mia Ipavec (Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU, Ljubljana)

Opis dediščine

Na Slovenskem so bile v velikonočnem času od nekdaj zelo priljubljene različne igre s pirhi. Začele so se na velikonočno soboto popoldan, po uživanju blagoslovljenih velikonočnih jedi. Pirhe so ciljale predvsem na velikonočni ponedeljek, kar pa za Miren ni veljalo, ker je bil v kraju čevljarjev in mizarjev tega dne delovni dan. V Mirnu se je tradicionalno ciljanje pirhov na velikonočno nedeljo ohranilo v današnji čas. Domačini mu pravijo tudi zbijanje, pikanje, *pekanje*, streljanje in *šicanje*. Za zadetek je pomembno, da kovanec ostane v jajcu, in ni dovolj, če le predre lupino. Zadetek je veljaven šele potem, ko jajce dvignejo s tal in kovanec ostane v njem. Le najboljši strelci so zadeli v treh poskusih, zadetek v prvo pa je bil ponavadi splet natančnosti in sreče. Nekateri so si s spretnostjo v ciljanju pirhov pridobili poseben ugled. Posebno med prebivalci zaselka Pri štantu o njih krožijo zgodbe, ki jih radi pripovedujejo.

Kovanci za ciljanje morajo biti primerne teže in velikosti. V času italijanske zasedbe so ciljali z italijanskim denarjem, s petimi ali desetimi stotini lire. S kovanci za petdeset stotinov lire pa so takrat ciljali pomaranče, vendar se je ta šega pozneje pozabila. Takoj po drugi svetovni vojni so še vedno uporabljali stare italijanske kovance, saj so bili aluminijski jugoslovanski prelahki. Ko so prišle v obtok pare, so pirhe ciljale s kovanci za 20 ali 50 par, vse dokler ni Banka Slovenije izdala kovanca za 5 tolarjev; te uporabljajo še danes. Evri za ciljanje niso primerni, zato so si organizatorji naredili primerno zalogo pettolarskih kovancev.

Ob koncu 50. in na začetku 60. let 20. stoletja je ciljanje pirhov v Mirnu doživelo velik razmah. Ker se je življenjska raven dvignila, so otroci pripravili za ciljanje tudi po 20 do 30 pirhov. Po Vatikanskem koncilu (1962–1965) so v rimsko-katoliških cerkvah spremenili čas maševanja, kar je vplivalo na čas izvajanja šege. Odkar se nedeljska maša v župnijski cerkvi konča ob 11. uri, je čas do kosila kratek, kar močno ogroža obstoj šege, saj je bil čas po nedeljski maši tudi čas tekmovanja v ciljanju pirhov. Po osamosvojitvi Slovenije je velikonočni ponedeljek praznik, zato ciljajo pirhe tudi tega dne. Prav tako s tem nadaljujejo naslednji konec tedna, razlika je le v tem, da si ne zaračunavajo več zgrešenih strelcov.

Po prvi svetovni vojni sta bili v zaselku Pri štantu pri Faganelijevih gostilna in furmanska postaja, ki je za okoliške prebivalce postala središče družabnega življenja. Na njenem dvorišču so se v velikonočnem času zbirali sosede, prijatelji, sorodniki in drugi ter ciljali pirhe. Leta 1978 so na veliko noč tu še vedno ciljali pirhe, čeprav gostilne ni bilo več. Zaradi velikega števila navzočih je bližnji sosed, Jožko Saksida - Joža Sk, predlagal, da bi naslednje leto organizirali tekmovanje. Tako se je pred veliko nočjo leta 1979 zbrala *klapa* sosedov in napisala pravilnik:

Vsak zgrešeni strel je 1 dinar ... Način tekmovanja ... Jajca se zbijajo s kovancem od 50 par z razdalje devetkratne dolžine čevlja številka 43. Vsak ima pravico do petih strelcov v prvem delu tekmovanja.

Najboljši iz prvega dela, tisti, ki največkrat zadenejo jajce, nadaljujejo tekmovanje. V slučaju, da je samo eden z največjim številom zadetkov, je ta zmagovalec in dobi pokal. Število nadaljnjih tekmovanj se določa po prejšnjih pravilih. Z denarjem zbranim od tekmovanja bomo krili stroške tekmovanja. V kolikor bo denar ostajal in se bo pokazala zainteresiranost za to vrsto tekmovanja, bomo preostali denar porabili za izboljšanje nagrad v prihodnjem letu. V kolikor se tekmovalci s tem ne strinjajo, bomo denar porabili za 'izsuševanje' grl.

Ljudje so tekmovanje dobro sprejeli. Takrat so namreč pirhe ciljali le še v nekaterih delih Mirna in tradicija je potrebovala posebno organizacijo, da ne bi zamrla. Naslednje leto so tekmovanje ponovili. Uvedli so štartnino in tekmovalci niso več plačevali zgrešenih strelcev. Sicer se je pravilnik v prvotni obliki ohranil do danes. Na tekmovanju uporabljajo izključno trdo kuhana nebarvana kokošja jajca, ki jih tako kot kovance pripravi komisija. Leta 1985 so prvič ciljali tudi mladinci (osnovnošolska mladina), in sicer z razdalje šestkratne dolžine čevlja številka 43. Leta 1986 se je tekmovanja pred nekdanjo gostilno kljub slabemu vremenu udeležilo 88 strelcev. Množica navzočih je ovirala promet na cesti, ki pelje mimo hiše proti Krasu, zato so organizatorji leta 1987 tekmovanje premaknili na bližnje nogometno igrišče, *na kampo k Štanti*. Poslej sta tekmovala po dva strelca hkrati, od leta 1997 celo po trije.

Z večjim prostorom se je tekmovanje po številu udeležencev in organizacijski strani zelo razmahnilo. Skupno število igralcev je leta 1996 doseglo zgornjo mejo, 160 (97 moških, 50 mladincev in 13 žensk), in se v naslednjih letih ustalilo nekje med 140 in 150 igralci. Naraščalo je tudi število sponzorjev, ki jih je bilo leta 1996 kar 60, nato pa se je ustalilo na 50 stalnih. Podjetja in podjetniki, katerih število je v Mirnu v teh letih zelo naraslo, so vedno raje prispevali za ta prijeten družabni dogodek, navadno z izdelki. Zaradi velike količine sponzorskih prispevkov so leta 1994 prvič pripravili spremljevalno dejavnost – žrebanje nagrad za tiste udeležence, ki so zadeli pirh v prvem krogu.

Od leta 1993 nagrajujejo tudi ženske, tekmovanje zanje pa organizirajo od leta 1995. Vse od leta 1980 prvi trije udeleženci prejmejo pokale, ženskam so jih prvič namenili leta 1996. Za popestritev podeljujejo nagrade tudi za druge strelske veščine, npr. smešen slog ipd. Vedno nagradijo tudi najmlajšega strelca in sploh otroke. Te postavijo čim bližje jajcu in upoštevajo že, če se s kovancem jajca vsaj dotaknejo. Podobne ugodnosti imajo tudi ženske. Zadnja leta podeljujejo nagrade tudi za četrta mesta in tolažilne nagrade za tekmovalce z enim zadetkom.

Na začetku 80. let je za Jožkom Saksido organizacijo prireditve prevzel Stanko Faganeli, sicer pa za zanj skrbijo družine iz zaselka: Faganeli, Saksida, Malič, Bratkovič, Ferfolja, Sulič (zadnja leta ne), Ferletič, Petejan, Podgornik in Kovač. Delo si porazdelijo glede na zbiranje sponzorjev, barvanje plakatov, plakatiranje, kuhanje jajc, razporeditev nagrad, izbor glasbe, ureditev prizorišča, vodenje programa, sojenje, zapisovanje zadetkov itn. Vse opravijo prostovoljno, z veliko navdušenja in predanosti ter predvsem z željo, da prenašajo dediščino na mlajše rodove. Prav mladi jim dajejo oporo in jih spodbujajo k nadaljnjemu delu. Tekmovanje je postalo tradicija, vanjo so ogromno vložili in je ne želijo prekiniti. Z zbranim denarjem poplačajo stroške prireditve, ostanek pa namenijo za piknik ob prvomajskem kresu ali enkrat poleti za prebivalce zaselka. Ob 20. obletnici tekmovanja so leta 1998 izdali brošuro *Jubilejno 20-to tradicionalno ciljanje pirhov, Miren, 1978–1998*, ob petindvajseti leta 2003 priložnostne majice, za 30. obletnico v letu 2008 pa so pripravili kape. Razmišljajo tudi o postavitvi svoje spletne strani.

Delujejo kot Odbor za tradicionalno ciljanje pirhov pod okriljem Krajevne skupnosti Miren. Vodja prireditve Stanko Faganeli bi želel to dejavnost, pa tudi nekatere druge tradicionalne dejavnosti v kraju (vsakoletno postavljanje mlaja, ponovno obujeni praznik kostanja, obisk Božička in Dedka mraza mirenskih otrok in mladine ...), povezati pod okrilje skupnega društva. Za ciljanje pirhov strnejo svoje moči samo enkrat letno, vodja pa bi si želel več dejavnosti skozi vse leto.

V Mirnu se je ohranilo tradicionalno ciljanje pirhov v organizirani obliki. Med Mirenci je nastala navada, da gredo na veliko noč po končani maši v župnijski cerkvi *na kampo k Štanti*. S

seboj pripeljejo svoje sorodnike in prijatelje iz drugih krajev, pridejo pa tudi prebivalci sosednjih vasi, tudi iz bližnje Rupe in Peči z italijanske strani meje. Nekateri se tekmovanja udeležijo, drugi ga samo spremljajo, za vse pa je to priložnost za druženje ter za *kej popit in k'šno rečt*.

Priloge

Bibliografija

Kuret, Niko (1965): *Praznično leto Slovencev. 1. knjiga*. Celje: Mohorjeva družba v Celju, str. 247.

Koron, Davorin (1990): 70 strelcev nad 50 jajc. *Primorske novice* 30 (17. 3. 1990): 24.

Ličer, Vesna (1996): *Kako je tradicija postala prijeten družabni dogodek. Zbijanje pirhov v Mirnu*. [Neobj.] seminarska naloga I. [Ljubljana]: [V. Ličer].

Faganeli, Stanko (1998): *Jubilejno 20-to tradicionalno ciljanje pirhov, Miren, 1978–1998*. Miren: Krajevna skupnost.

Budin, Peter (ur.) (2004): *Občina Miren – Kostanjevica: 1994 – 2004. Zbornik občine ob 10-letnici*. Miren: Občina.

Filmografija

Zbijanje pirhov v Mirnu. Produkcija Goriški muzej 1978. Kamera: Naško Križnar, S8 mm, barvni, zvočni, nemi, 4 min,

Zbijanje pirhov. Miren, 31. 3. 1991. Avdiovizualni laboratorij Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU. Kamera in montaža: Naško Križnar. 29 min.